

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΑΣΩΤΟΥ

Είναι αλήθεια πώς είχα κάποια συγκίνηση τὸ περασμένο Σάββατο ὅταν ἔμπαινα στὸ Βασιλικὸ Θέατρο, γιατί θάβλεπα στή σκηνή ἔργο Ἑλληνικὸ καὶ γραμμένο μάλιστα ἀπὸ τὸν Ἀριστομένη Προβελέγγιο, ἕναν ποιητὴ πού ξεχωρίζει, ὅσο κι ἂν δὲν ἔχει λευτερωθεῖ ὁλότελα ἀπὸ τὰ κρίματα τῆς περασμένης γεννιάς.

Ἐριξα μιὰ ματιὰ γύρω μου καὶ εἶδα κόσμο πολὺ λίγο. Ὁ κόσμος ἔμεινε σπίτι του, γιατί δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ Ἑλληνικὰ ἔργα· μὰ καὶ κείνοι πού ἦρθαν, ἐκεῖνοι πού γύρω μου βρισκόντουσαν, εἶταν ξένοι, ξένοι πρὸς κάθε Ἑλληνικὸ, ἐκεῖνοι πού στραβομουτσουνιάζουν καὶ λένε μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο «Α! Ἑλληνικὸ εἶναι τὸ ἔργο!» Εἶναι ἐκεῖνοι πού διαβάζουν τίς βρωμοφυλλάδες γιὰ νὰ τοὺς παίρνει ἐφκολώτερα ὁ ὕπνος καὶ δὲ διαβάζουν γιὰ νὰ ξυπνήσουν. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος πού πνίγει κάθε ἀνθισμα ζωῆς στὸν τόπο μας.

Εἶδα κάποια μέρη ὅλων ἀφτὸν τὸν κόσμο νὰ περνάει ἀπ' τοὺς ἀνθισμένους ἀγρούς πού ποτίσαν μὲ τὸ αἷμα τους ξωμάχοι τῆς Ἰδέας καὶ νὰ πατάει καταφρονετικὰ τοὺς νέους ἀνθρώπους, μурμουριζοντας σὲ ἀνόσια κραιπάλη, κάποια γαλλικὴ καντσονέτα. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὅλους, εἶδα τὸ βράδι κείνο καὶ τοὺς ξένους συγγραφεῖδες, τὸν Πατερνόστρου, τὸν Δαραλέξη καὶ τὸν Τανάγρα.

Ἦθελα τὸ ἔργο νὰ πετύχει καὶ ὁ ποιητὴς νὰ θριαμβέψει στὸ πείσμα ὅλων αὐτῶν τῶν ξένων, γι' ἀφτὸ ἐνθουσιαζόμενα καὶ χειροκροτοῦσα σὲ κάθε ὁμορφὸ πού μ' ἔκανε νὰ ξεχνιέμαι· καὶ ἤθελα νὰ παραβλέψω κάθε αἰφνίδιο καὶ ἄτεχνα προετοιμασμένο, ἀπ' τὰ πολλὰ πού εἶχε τὸ ἔργο, καὶ πού μ' ἔκανε νὰ θυμᾶμαι τί κόσμος ἔχω δίπλα μου, πὼς βρίσκουμαι στὸ Βασιλικὸ Θέατρο, πὼς ἀπέναντι εἶναι ἡ ἐκκλησία, πὼς τὸ διεφθύνει ὁ Βλάχος, πὼς γραμματέας εἶναι ὁ Πετσάλης καὶ ἄλλα πολλὰ.

★

Εἶναι αλήθεια πὼς χειροκρότησα πολὺ καὶ σὲ πολλές μεριές τοῦ ἔργου, εἶναι αλήθεια πὼς παρασύρθηκα σὲ ἐνθουσιασμὸ, μὰ στὸ τέλος ἔφυγα χωρὶς ἐνθουσιασμὸ, ἔφυγα μὲ τὰ χέρια στήν τσέπη.

Τότε θυμήθηκα τὸν προαιώνιο δάσκαλο τῆς δραματικῆς τέχνης, ποῦ κάπου λέει στὴν Ποιητικὴ του, πὼς πολλοὶ δραματικοὶ δένουν κχλὰ μὰ δὲν καταφέρνουν καὶ καλὰ νὰ λύσουν τὸ δράμα τους.

Ἡ λύση πρέπει νὰ εἶναι μέσα στὴν ὑπόθεση καὶ ὄχι κάτι ποῦ γίνεται γιὰ νὰ γίνῃ μὲ κάποιον τρόπο.

Ἐδῶ ὁ πατέρας τοῦ ἀσώτου πεθαίνει χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη νὰ πεθάνῃ, μ' ἓναν τρόπο ἀπίθανο. Καὶ δὲν εἶναι βέβαια ἀδύνατο νὰ πεθάνῃ, μὰ εἶναι κάτι ποῦ δὲ βρίσκεται ἁρμονικὰ μὲ τὸ σύνολο πλεγμένο, κάτι ποῦ δὲ μᾶς δίνει τῆς καθαρσῆς τὴν τελειωτικὴν φχαρίστηση, κάτι ἀπίθανο.

Ὁ πατέρας ἀφτὸς εἶταν τόσο λίγο συμπαθητικὸς ἀπ' τὴν ἀρχὴ τοῦ δράματός, ποῦ δὲ θὰ λυπόμαστε καθόλου κι ἂν τὸν ἔπιανε κόλπος μὲ μᾶς πρωτοφανερῶθηκε, γιὰ νὰ μᾶς ἀφίσει σὲ ἡσυχία. Καὶ τώρα πεθαίνει μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ μᾶς κάνει ἐκπληκτικὸ τὸ τέλος, ἀφίνοντάς μᾶς ἓνα σωρὸ στὴν ψυχὴ μᾶς κενὰ, ἀντὶ νὰ μᾶς σύρει σὲ ἔλεον καὶ φόβον.

Ἴσως, ὅσο ἂν θέλετε τὸ ἀδύνατο, δὲ βλάπτει στὸ δράμα, γιὰτὶ ἀφίνει τὸν ποιητὴ νὰ πλανηθεῖ στὰ δικά του τὰ λημέρια· μὰ καὶ ἀφτὸ τὸ ἀδύνατο πρέπει νὰ εἶναι τὸ πιθανὸ καὶ ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα σειρᾶς ἐπεισοδίων σφιχτοδεμένων μὲ τὴν ὅλην ὑπόθεση. Ἐκεῖνο ποῦ ξαφνίζει εἶναι τὸ ἀπίθανο.

Μὰ ἄς ἀφίσουμε τὸν Ἀριστοτέλη νὰ κοιμηθεῖ ἐκεῖ ποῦ κοιμάται.

Μπορεῖ πολλοὶ σήμερα νὰ ποῦνε πὼς ἡ Τέχνη ἄλλαξε, μπορεῖ πολλοὶ νὰ ποῦνε, πὼς δὲν ὑπάρχει Τέχνη. . . . Πολὺ καλὰ.

Μὰ τότε κάθε ἔργο ἔχει τὴ δική του Τέχνη καὶ τεχνικὸ εἶναι κεῖνο τὸ ἔργο ποῦ ὁ συγγραφέας βρίσκεται μέσα στὸν κύκλο ποῦ αὐτὸς χάραξε, ποῦ ὁ συγγραφέας βρίσκεται σ' ἁρμονία μὲ τὸ συγγραφέα.

Μὰ ἐδῶ οὔτε ἀφτὸ συμβαίνει.

Τοῦ κακοῦ τεντώνουμε τ' ἀφτιά μᾶς, δὲν ἀκούμε νὰ παίζουν οἱ χορδὲς ποῦ ὁ συγγραφέας περαστικὰ ἄγγιξε· ἓνας θάνατος ἀπλώθηκε πάνου τους, ἓνας θάνατος καθόλου δραματικὸς, ὅλας διόλου ἀπροετοιμαστος, ἓνας θάνατος ἂν θέλετε χυδαῖος.

Τρία σπίτια μπαίνουν σὲ ἀναστάτωση, σὲ καθένα ἀπ' ἀφτὰ γίνεται ἓνα ξεχωριστὸ δράμα καὶ στὴ λύση ποῦ περιμένουμε τόσα πάθη νὰ ξεσπάτουν, στὴ συνάντησιν ὅλων ἀφτῶν τῶν προσώπων ποῦ στριφογυρίζουν μὲς' στὸ δράμα, δὲ βλέπουμε τίποτα.

Καθένας μένει σπίτι, ἴσως γιὰ νάρθει τὴν ὥρα τῆς κηδείας.

Φέβγουμε μὲ κάποια περιέργεια καὶ ἐνῶ ζητᾶμε νὰ συμπληρώσουμε ἐκεῖνα ποῦ ὁ συγγραφέας ἄφησε μισὰ, δὲν μποροῦμε Μισὸ μυρουδιὰ, νοσοκομείου μᾶς παρακολουθᾷ, βλέπουμε μπροστὰ μας τὸν κιτριναρὴ θάνατο.

Ἡ προτελευταία πράξη μᾶς συγκινεῖ, μὰ μὲ τὰ γεγονότα ποῦ μετὰ ἔρχονται ἢ καλύτερα μὲ τὰ γεγονότα ποῦ μετὰ δὲν ἔρχονται, φαίνεται καὶ ἡ πράξη ἀφτὴ περιττὴ, φαίνεται σὰν ἓνα στόλισμα καὶ ὄχι σὰν ἓνα κομμάτι ἁρμονικὰ συνθεμένο μὲ τὸ σύνολο.

★

Νά, ὅμως ἐπὶ τέλους ἓνα ἔργο Ρωμαίικο καὶ ποῦ Ρωμαϊκὴ ζωὴ ζωγραφίζει.

Τὰ πρόσωπα κουνιοῦνται στὴ σκηνὴ σὰν ἄθρῳποι, μιλᾶνε φυσικὰ, εἶναι ἀλήθεια μὲ κάποιους, κάπου, κάπου, ποιητικούς λυρισμούς καὶ ὄχι λυρισμούς ποῦ νὰ ξεπηδᾶνε μέσα ἀπὸ τὴ δράση, μὰ τέλος πάντων φαίνονται πὼς βρίσκονται στὴ ζωὴ. στὴ σανίδα τῆς σκηνῆς, καὶ ὄχι στὴν ἄκρη τῆς πένας κάποιου ξενολόατρη συγγραφέα.

Ἡ γλῶσσα ἀρκετὰ δημοτικὴ, ἂν καὶ παρατηρήσαμε κάποια ἀνομοιομορφία· ἄλλα πρόσωπα μιλοῦν ἔτσι καὶ ἄλλα ἄλλιῶς. Σταματήσαμε σ' ὅλα τὰ σκαλοπάτια ποῦ βρίσκονται ἀνάμεσα καθαρέβουτας καὶ δημοτικῆς, μὰ τ' ἀφτὰ ἕς μὴ ἀδικοῦμε τὸ συγγραφέα· ἴσως δὲ φταίει ἀφτὸς. ἴσως τοῦ χάλασαν τὴ γλῶσσα οἱ ἀσυνήθιστοι στὴ δημοτικὴ ἠθοποιοί, γιατί εἶναι ἀλήθεια, πὼς ἓνας ἀπ' ἀφτούς συνηθισμένος στὴ δημοτικὴ, ἕς τὸν πῶ—δὲν ντρέπομυκι. Ἐ Μουράτης, μιλοῦσε δημοτικὰ.

★

Οἱ ἠθοποιοί δὲν παίξανε καὶ τόσο καλὰ καὶ πολὺ λίγο βοηθήσανε τὸ συγγραφέα, μὰ γιὰ νὰ εἴμαστε δίκαιοι καὶ ἀφτὸς πολὺ λίγο τοὺς βοήθησε, γιατί κανένας τύπος δὲν ξεχωρίζει στὸ δράμα. τὰ πρόσωπα πολὺ λίγο φαίνονται συμπαθητικὰ καὶ στίς αἰφνίδιες σκηνές ἢ ὑπόκριση εἶναι πολὺ δύσκολη. γιὰ νὰ μὴ παῦμε ἀδύνατη.

Ἡ κ. Φύρστ μόνον ἔπαιξε ἀρκετὰ καλὰ τὴν Κυρὰ—Κικλή καὶ σημαντικὰ βοήθησε τὸ συγγραφέα· εἶναι ἀλήθεια ὅμως πὼς τὴ βοήθησε κι ἀφτὸς, γιατί εἶναι ὁ μόνος πετυχημένος τύπος τοῦ μέσ' στὸ δράμα.